

Олена Леонідівна МАЛАХОВА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: malahov_mct@mail.ru
Телефон: +380672560484

Світлана Володимирівна ТЕТЮК

магістрант 5-го курсу факультету банківського бізнесу
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: svstlana.tetyuk@mail.ru
Телефон: +380970589610

**КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ ЯК БАЗОВА ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Малахова, О. Л. Кредитна діяльність банків як базова передумова забезпечення фінансової стійкості банківської системи України [Текст] / Олена Леонідівна Малахова, Світлана Володимирівна Тетюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 16. – № 1. – С. 275-284. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. У статті розглянуто економічну сутність кредитної діяльності банківських установ та її вплив на фінансову стійкість банківської системи.

Мета. Метою нашої статті є дослідження ефективності кредитної діяльності банківських установ як визначальної передумови забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах нестабільності.

Метод (методологія). На основі діалектичного методу пізнання проведено вивчення та визначення напрямків удосконалення кредитної діяльності банківських установ. Для дослідження впливу кредитної діяльності та забезпечення фінансової стійкості банківської системи використано статистичні методи, методи техніко-економічного і фінансового аналізу та спостереження.

Результати. Здійснено аналітичну оцінку стану кредитної діяльності банківських установ та її вплив на фінансову стійкість банківської системи. Уточнено економічний зміст визначення поняття «кредитні операції банку». Встановлено, що на кредитну діяльність банків впливає низка внутрішніх та зовнішніх чинників, визначено та згруповано за критеріями. Обґрунтовано вимоги, котрим повинен відповідати кредитний процес з метою ефективної діяльності банківських установ. Проаналізовано сучасний стан та обґрунтовано практичні рекомендації щодо вдосконалення кредитної діяльності банківських установ.

Ключові слова: кредитні операції; фінансова стійкість; кредитна діяльність; ефективність кредитної діяльності; кредитний ризик; прибутковість, ліквідність.

Елена Леонидовна МАЛАХОВА

Светлана Владимировна ТЕТЮК

**КРЕДИТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БАНКОВ КАК БАЗОВАЯ ПРЕДПОСЫЛКА
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ**

Аннотация

Вступление. В статье рассмотрена экономическая сущность кредитной деятельности банковских учреждений и ее влияние на финансовую устойчивость банковской системы.

Цель. Целью данной статьи является исследование эффективности кредитной деятельности банковских учреждений как определяющей предпосылки обеспечения финансовой устойчивости банковской системы в условиях нестабильности.

Метод (методология). На основе диалектического метода познания проведено изучение и определение

направлений удосконалення кредитної діяльності банківських установ. Для дослідження стану впливу кредитної діяльності та забезпечення фінансової стійкості банківської системи використані статистичні методи, методи техніко-економічного та фінансового аналізу та спостереження.

Результати. Дана аналітична оцінка стану кредитної діяльності банківських установ та її впливу на фінансову стійкість банківської системи. Уточнено економічне значення визначення поняття «кредитні операції банку». Встановлено, що на кредитну діяльність банків впливає ряд внутрішніх та зовнішніх факторів, визначених та сгрупованих за критеріями. Обґрунтовані вимоги, яким повинен відповідати кредитний процес з метою ефективного функціонування банківських установ. Проаналізовано сучасний стан та обґрунтовані практичні рекомендації щодо удосконалення кредитної діяльності банківських установ.

Ключові слова: кредитні операції; фінансова стійкість; кредитна діяльність; ефективність кредитної діяльності; кредитний ризик; доходність, ліквідність.

Olena Leonidivna MALAKHOVA

PhD in Economics,
Associate Professor,
Associate Professor of Department of Banking Business,
Ternopil National Economic University,
E-mail: malahov_mct@mail.ru
Phone: +380672560484

Svitlana Volodymyrivna TETYUK

Ternopil National Economic University
E-mail: svtlana.tetyuk@mail.ru
Phone: +380970589610

CREDIT ACTIVITIES OF BANKS AS A BASIC PRECONDITION TO ENSURE THE FINANCIAL STABILITY OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Abstract

Introduction. The paper considers the economic substance of credit activity of banks and its impact on the financial stability of the banking system.

Purpose. The aim of this paper is to study the effectiveness of credit activity of banks as a precondition for determination of the financial stability of the banking system in unstable conditions.

Method. On the basis of the dialectical method of cognition the areas of improvement of lending activities of banks are considered and identified. To study the impact of the credit and financial stability of the banking system the statistical methods and methods of technical-economic and financial analysis and observation have been used.

Results. It has been given the analytical assessment of the credit activity of banks. Its impact on the financial stability of the banking system has been considered. The economic content of the definition of "bank credit operations" is specified. It has been established that the credit activities of banks affect a number of internal and external factors that have been identified and grouped by criteria. The requirements to the credit process with the aim of effective banking activity are grounded. The current state and practical recommendations for the improvement of credit activity of banks have been analysed.

Keywords: credit operations; financial stability; lending activities; effectiveness of credit; credit risk; profitability and liquidity.

JEL classification: G21

Вступ

У сучасних умовах політичної і економічної нестабільності значні проблеми в діяльності банків та реальна загроза перетворення наслідків цих проблем на системну банківську кризу обумовлюють необхідність забезпечення фінансової стійкості банківської системи України. Саме кредитні операції є базовою основою фінансової стійкості банківської системи загалом, оскільки від їх ефективності безпосередньо залежить прибутковість та ліквідність окремої банківської установи. Цілком очевидно, що високоризикова кредитна політика, не виважена належним чином реалізація кредитних операцій

комерційних банків у попередній період стали підґрунтям поглиблення негативного впливу світової фінансової кризи, а відтак значною мірою погіршили фінансові результати функціонування усїєї банківської системи. За таких обставин дослідження певного кореляційного зв'язку між ефективністю кредитної діяльності банків та завданням забезпечення фінансової стійкості нині, за умов мінливого економічного середовища, на наш погляд, слід вважати вкрай актуальним.

Значний внесок у розробку питань щодо кредитної діяльності банківських установ та забезпечення фінансової стійкості банківської системи зробили вітчизняні економісти. Слід відзначити праці О. І. Барановського, Т. А. Васильєвої, З. М. Васильченко, О. Д. Вовчак, О. В. Дзюблюка, І. Б. Івасіва, В. М. Кочеткова, С. В. Леонова, Б. Л. Луціва, А. М. Мороза, Л. О. Примостки, І. В. Сала та інших. Водночас аналіз наукової літератури з теми дослідження дозволяє стверджувати, що не вирішеними остаточно залишається низка теоретичних і прикладних проблем. На наш погляд, потребують подальшого вивчення і розробки конкретні методи оптимізації питання ефективності процесу банківського кредитування, насамперед з метою пристосування до мінливих умов функціонування банківської системи, що загалом сприятиме ефективнішій діяльності кредитно-фінансових установ.

Мета статті

Метою нашої статті є аналіз ефективності кредитної діяльності банківських установ як визначальної передумови забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Виснажена банківська система України через посилення негативного впливу світової фінансової кризи певною мірою спричинила переоцінку кредитних ризиків і зміну механізмів їх виявлення. Кредитна діяльність комерційних банків за останні роки стала більш зваженою, але ймовірність збитковості кредитних операцій ще досить значна, тому важливого значення набуває формування банками в необхідних обсягах резервних фондів з метою підтримання ліквідності і платоспроможності на необхідному рівні. З метою забезпечення фінансової стійкості банківської системи Національний банк вживав усіх необхідних заходів для зниження можливих ризиків. Однак політична і економічна нестабільність ще більше загострили розгортання фінансової кризи, а відтак поставили під загрозу всю банківську систему та економіку загалом.

Загальновідомо, що надання кредитів є найпоширенішою операцією банківських установ, оскільки вони забезпечують банкам основну частину доходу. Відтак комерційні банки повинні організовувати кредитну діяльність таким чином, щоб вони давали максимальний прибуток при мінімальному ризику, який пов'язаний безпосередньо з механізмом надання і погашення кредитів.

Варто зауважити, що вивчення вказаного теоретично-прикладного питання потребує уточнення певних економічних понять. За таких обставин, враховуючи всі позитивні й негативні аспекти сучасних підходів до визначення поняття «кредитні операції банку», більш влучним вважаємо таке визначення: кредитні операції банку — це сукупність дій, спрямованих на забезпечення всіх етапів кредитного процесу і подальше відображення їх результатів у бухгалтерському обліку банку. Слід зазначити, що через реалізацію кредитних операцій відбувається безпосереднє відтворення кредитних послуг банку, однак їх здійснення не може бути розпочато без створення відповідних організаційно-технологічних і матеріально-технічних умов, забезпечення яких передує здійсненню кредитних операцій [11].

Тему кредитної діяльності банку широко висвітлено в сучасній економічній літературі фінансово-банківського напрямку. При цьому її розглядають у різних аспектах: одні фахівці звертають більшу увагу на методіку здійснення кредитних операцій, інші розглядають процес кредитування з огляду на банківське або фінансове управління банку або в аспекті мінімізації кредитного ризику банку, або з точки зору аналізу кредитної діяльності банку.

Можна зауважити, що жоден із дослідників не наводить чіткого визначення поняття «кредитна діяльність банку» та не розкриває її сутності, через що кожен користувач (фахівець, читач тощо) сприймає цю дефініцію по-своєму, з огляду на кінцеву ціль розвідок. Так в окремих виданнях трапляються вислови, близькі до отождолення понять «кредитна діяльність банку» та «кредитні операції банку», зокрема останнє розглядають як «...один із важливих видів діяльності українських банків...».

Визначення поняття кредитної діяльності банку в більшості довідкових та енциклопедичних видань економічного спрямування відсутнє взагалі. Лише в «Енциклопедії банківської справи України» (голова редколегії — В.С. Стельмах) наведено дефініцію кредитної діяльності МБПР. Проте вона зводиться до характеризування кредитної діяльності цього банку як основної форми діяльності міждержавної інвестиційної інституції, викладу її спрямованості, історії розвитку й організаційних засад, отже, не вносить ясності в розуміння економічної сутності базового економічного поняття «кредитна діяльність банку». На нашу думку, кредитна діяльність банку — комплексний процес із реалізації кредитних операцій із метою отримання прибутку, результатом якого є створення та розміщення на ринку

кредитної послуги [9, с. 352].

Логічна схема підпорядкованості базових понять кредитної діяльності банківської установи зображена на рис 1.

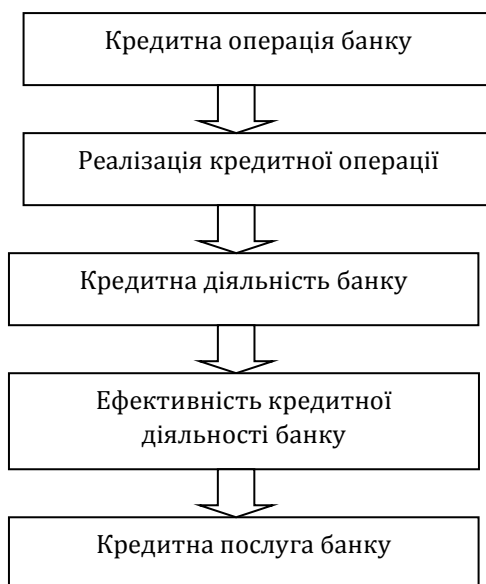

Рис. 1. Логічна схема підпорядкованості базових понять кредитної діяльності банківської установи

Отже, кредитна операція як сукупність дій, спрямованих на забезпечення всіх етапів кредитного процесу, та її реалізація виступає основою кредитної діяльності банків. Наслідком провадження кредитної діяльності банківської установи є створення якісної кредитної послуги. З іншого боку, слід зауважити, що якість кредитної послуги банку значною мірою залежить від ефективності здійснюваної банком кредитної діяльності. Вочевидь, що неефективна кредитна діяльність призведе до створення неякісної кредитної послуги, яка може спричинити певні фінансові втрати банку та й узагалі ставить під сумнів саму можливість реалізації такої послуги.

Важливо розуміти, що від виваженої кредитної діяльності значною мірою залежать показники доходності, прибуткової та ліквідності банківської установи, а також економічні коефіцієнти та нормативи банківської справи, які покликані забезпечити фінансову стійкість банку на грошовому ринку.

Загалом прибутковість банку оцінюється показниками ROE - прибутковість капіталу та ROA - прибутковість активів, а показником ризику банку слугує мультиплікатор капіталу. Показник мультиплікатора капіталу (МК) – це відношення середніх активів до власного капіталу банку, що вищим є значення мультиплікатора капіталу, то вищим буде й ризик. Залежність між прибутком і ризиком описується формулою:

$$ROE = ROA * MK \quad (1)$$

- вказує на співвідношення власних та залучених коштів. Що вищий прибуток, то ризикованішою є структура банківського балансу.

Якщо ефективність роботи банку знижується, то для забезпечення бажаного рівня прибутковості капіталу необхідно погодитись на вищий ризик – збільшити відношення активів до капіталу. Це означає, що навіть банк із невисоким показником прибутковості активів може досягти відносно високого рівня прибутковості капіталу за рахунок максимально можливого використання боргових зобов'язань.

Оцінка ефективності кредитної діяльності банку визначається доходністю кредитного портфеля та прийнятим банком кредитним ризиком, рівень якого суттєво може збільшитись у періоди економічних криз. Його недооцінка призводить до зростання проблемної заборгованості, переоцінка знижує прибутковість за рахунок надмірного резервування. Тому в сучасних умовах важливе практичне значення має ефективна організація управління проблемними активами банків. У табл.1. наведено результати розрахунків деяких показників функціонування банківської системи загалом.

Як видно, регулятивний капітал та його адекватність зростали протягом усього аналізованого періоду. Чиста процентна маржа за цей період збільшилася на 0,76 %, що свідчить про здатність банків утворювати чистий відсотковий дохід, використовуючи відповідні активи. Важливим показником ефективності діяльності банків є чистий спред. Він характеризує рівень узгодженості процентної політики банків за кредитними й депозитними операціями. З його допомогою визначається необхідна мінімальна різниця між ставками за активними й пасивними операціями, котра дасть змогу банкам покрити витрати. На 01.01.2014р. чистий спред становив 4,84 %. Його додатне значення свідчить про

перевищення відсоткової ставки, отриманої за розміщення коштів, над відсотковою ставкою оплати залучених коштів. За аналізований період цей показник зменшився лише на 0,45 %. Унаслідок збиткової діяльності у 2010-2013 рр. банківська система продемонструвала від'ємні показники рентабельності та CIR. До речі, станом на 01.12.2013 року зазначені показники мали тенденцію до погіршення, отже, криза вітчизняної банківської системи триває. Загалом нестабільність фінансового стану значної кількості вітчизняних банків є чи не основною загрозою економічній стабільності банківської системи України.

Таблиця 1. Показники ефективності діяльності банківської системи України за 2010-2013 рр. [6]

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Регулятивний капітал, млрд грн	72265	123066	135802	160897
Адекватність регулятивного капіталу, %	13,92	14,01	18,08	20,83
Доходи, тис. грн	68185	122580	142995	136848
Видатки, тис. грн	61565	115276	181445	146875
Результат діяльності, тис. грн	-38450	-13027	-7304	-6620
Рентабельність активів, %	-4,38	-1,50	-1,45	-1,03
Рентабельність капіталу, %	-32,52	-12,67	-10,19	-8,51
Чиста маржа, %	5,03	5,30	6,21	5,79
Чистий спред, %	5,31	5,18	5,29	4,84
Співвідношення видатків і доходів (CIR), %	90,29	94,04	126,86	109,52

Отже, за умов високої ризиковості ринкового середовища фінансова стійкість банку залежить від забезпечення прибуткової діяльності, вибору раціонального варіанта розміщення ресурсів, можливості оцінювати та контролювати ризики.

Окрім показників ефективності кредитної діяльності (рентабельності активів; результату діяльності; чистої процентної маржі тощо), для забезпечення фінансової стійкості банківської системи України застосовуються ІФС, які розроблені НБУ за рекомендаціями МВФ, хоча на практиці останній передбачає компіляцію та поширення країнами всього 40 індикаторів фінансової стійкості, а саме - 25 індикаторів для сектору депозитних корпорацій і 15 індикаторів для клієнтів сектору депозитних корпорацій. НБУ щокварталу складає та поширює дані за індикаторами фінансової стійкості сектору депозитних корпорацій (банків), 12 із яких є основними і 10 – рекомендованими (табл. 2.).

Таблиця 2. Звітна форма та довідкові дані з компіляції індикаторів фінансової стійкості банків (%) [7]

	Базові індикатори	4 кв.	4 кв.	4 кв.	4 кв.	3 кв.
		2009 р., %	2010 р., %	2011 р., %	2012 р., %	2013 р., %
Достатність капіталу	Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів	18.08	20.83	18.90	18.06	17.93
	Співвідношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів	14.23	15.11	13.99	13.77	13.50
	Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	31.97	29.17	25.76	36.03	31.80
Якість активів	Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	13.70	15.27	14.73	16.54	14.02
	Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів	96.56	96.29	98.23	98.41	98.57
Прибуток і рента-бельність	Норма прибутку на активи	4.38	-1.40	-0.74	0.44	0.14
	Норма прибутку на капітал	-32.25	-9.73	-5.01	2.92	0.98
	Співвідношення відсоткової маржі до валового доходу	66.76	65.98	63.07	64.15	60.48
	Співвідношення невідсоткових витрат до валового доходу	61.08	61.89	68.26	61.45	65.92
Ліквідність	Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	11.45	18.84	18.65	22.15	22.81
	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	35.88	91.19	94.73	90.28	88.27
Чутливість до ринкового ризику	Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	28.51	21.61	8.41	2.50	9.01

Саме індикатори фінансової стійкості відображають стан кредитної діяльності банків, що є підґрунтям забезпечення їх фінансової стійкості, оскільки ілюструють такі основні параметри функціонування банківських установ, як якість активів, прибуток і рентабельність, ліквідність, чутливість до ринкового ризику.

Втім, незважаючи на наявність певних позитивних оцінок, більшість показників-індикаторів фінансової стабільності, запропонованих МВФ, що використовуються у розвинених країнах світу, неспроможні повністю відображати стан кредитної діяльності банківських установ зокрема, а відтак - і стабільності фінансового сектору в нашій країні загалом.

Вважаємо за необхідне зазначити, що про фінансову стійкість банківської системи можна говорити лише у тому випадку, коли банк володіє стійким капіталом, має ліквідний баланс, є платоспроможним і задовольняє вимоги щодо якості його капіталу. Виходячи з цього, вважаємо, що до основних критеріїв фінансової стійкості банківської системи слід зарахувати наявність механізму та інструментів впливу НБУ на характер і величину ризиків у банківській системі, а також системи управління ризиками та їх мінімізації в банківській системі (вимоги Базеля III); зростання банківського бізнесу та посилення конкурентної боротьби; капіталізацію банківської системи. Крім того, суттєвий вплив на стійкість банківських установ має грошово-кредитна політика НБУ. Збільшення мінімального розміру обов'язкових резервів зменшує кредитні можливості банку, проте значно зміцнює його фінансову стабільність. Зниження облікової ставки здешевлює кредитні ресурси, отримуваних від Національного банку, а операції на відкритому ринку допомагають підтримувати ліквідність.

У зв'язку з політичною і економічною нестабільністю, основним недоліком політики облікової ставки можна вважати слабкий рівень прогнозованості її наслідків щодо конкретних величин збільшення чи зменшення кредитних надходжень в економіку, оскільки регулювання відсотка визначає лише загальну спрямованість динаміки попиту на банківські позики.

На сьогодні, з урахуванням проблем із політичною ситуацією та ліквідністю банків, відсоткові ставки за кредитами будуть залишатися високими. Високі ставки унеможливають розвиток капіталомісткого виробничого сектора, який вимагає тривалих інвестицій. Такий напрям кредитних потоків стимулюватиме зростання імпорту товарів масового попиту і, відповідно, погіршить негативне торговельне сальдо України, підриваючи національну економіку та фінансову стійкість банківської системи. Така ситуація, беззаперечно, негативно позначиться і на ефективності кредитної діяльності банків, не сприятиме підтриманню належного рівня дохідності та прибутковості банківських операцій, а відтак і завдання забезпечення належного рівня фінансової стійкості банківської системи буде вкрай важке для вирішення.

З іншого боку, основними індикаторами нормального стану справ у банку мають виступати не тільки виконання чи невиконання ним нормативних показників НБУ, скільки відповіді на такі питання: яку репутацію мають керівники банку; чи можна їм довіряти; чи дотримують вони свого слова; чи сплачують податки; чи не брали участь у кримінальних оборудках? Крім того, для оцінки ефективності кредитної діяльності повинен проводитись детальний внутрішній аудит, головною функцією якого є аналітична робота. Тому саме він, шляхом перевірки поточних та звітних даних у банківській установі на мікроекономічному рівні, повинен визначати фактори та ступінь їх впливу на кінцевий фінансовий результат діяльності конкретного банку.

Потрібно врахувати й те, що кредитна діяльність банківських установ та її ефективність, а відтак і фінансова стійкість залежить від впливу різних чинників, які доцільно визначити та згрупувати за такими критеріями: 1) за походженням - внутрішні та зовнішні; 2) залежно від сфери охоплення - макро- та мікросередовища; 3) за наслідками впливу - позитивні та негативні.

Найбільш відчутний вплив на кредитну діяльність банківських установ, а також на її стабільність справляють політичні та економічні чинники, причому вони можуть бути і внутрішнього та зовнішнього характеру, макро- та мікросередовища, позитивно чи негативно впливати на фінансові результати банківської справи. Аналізуючи ситуацію, що склалася в країні нині, до політичних факторів, вважаємо, слід зарахувати насамперед недосконалу систему законодавства та негативний розвиток політичної ситуації, який ми спостерігаємо в державі у напрямку стабілізації або навпаки.

Серед факторів політичного характеру найбільш важливим чинником впливу на розвиток кредитної діяльності є законодавча та нормативна база. Саме нормативно-правова база в частині регулювання банківської діяльності як спеціальна галузь права в Україні практично відсутня. А чинне законодавство, яке регулює діяльність вітчизняної банківської системи, містить значну кількість законів та законопроектів, які досить часто мають суперечливий характер. Тому вважаємо: такі обставини чинять певною мірою негативний вплив, що адекватно відображається на розвитку вітчизняної банківської системи.

Щодо економічних чинників, то вони мають найбільш визначальний вплив на розвиток вітчизняної банківської системи, на стабільність її функціонування. Для виявлення впливу сукупності економічних

факторів необхідно насамперед проаналізувати стан фінансового ринку загалом та окремих показників, які характеризують його діяльність, а саме: грошово-кредитну політику держави; загальний стан фінансово-кредитної сфери; стан валютного ринку; стабільність національної валюти; стан фондового ринку тощо.

З'ясувавши основні чинники впливу на кредитну діяльність банківських установ в умовах нестабільності, ми повинні дослідити, яким чином вони впливають на фінансову стійкість банківської системи і, відповідно, напрацювати інструментарій нейтралізації негативних наслідків їх дії з метою забезпечення ефективного функціонування усієї сукупності комерційних банків України.

Щодо стану та рівня розвитку кредитної діяльності, то варто згадати, що до початку фінансової кризи банківська система України розвивалася прискореними темпами. Кількість зареєстрованих банків наприкінці 2008 р. досягла 198 (діючих – 184). Упродовж періоду з 01.01.2008 р. до 01.01.2009 р. спостерігалось потужне нарощування їх активів з 599,4 до 926,1 млрд грн [1].

Однак, починаючи з вересня 2008 р., в Україні розпочалось погіршення макроекономічної ситуації. А в 4 кварталі країну охопила жорстка фінансово-економічна криза, зумовлена як впливом світових тенденцій розвитку, так і структурними недоліками української економіки. Без сумніву, криза, яка призвела до спаду розвитку банківської системи, суттєво знизила попит на послуги банківських установ. Банки, виснажені фінансовою кризою, були змушені запрацювати в режимі жорсткої економії, а це вплинуло на функціонування усіх видів банківської інфраструктури.

На наш погляд, найбільше збитків було завдано маркетинговій інфраструктурі, оскільки криза змусила банки зменшити витрати на рекламу, а також змінити свою рекламну стратегію і тактику та почати активніше використовувати маловитратні канали просування брэнда та послуг. За інформацією НБУ, чисельність співробітників банківської галузі за 2009-2010рр. скоротилася майже на 60 тис. осіб.

Доцільно зауважити, що негативні результати 2009-2011 років (збиток за 2009 рік становив 38,5 млрд грн, за 2010 рік – 13,03 млрд грн, за 2011 рік – 7,71 млрд грн), не позначилися на результатах 2012 року. Банківська система продемонструвала позитивний фінансовий результат, який дорівнював 4,9 млрд грн. За підсумками перших 9 місяців 2013 року банківська система продовжила розпочату позитивну тенденцію у 2012 році - чистий прибуток склав 1,73 млрд грн. Вихід на прибуткову діяльність був пов'язаний із завершенням формування банками резервів під проблемну заборгованість. За аналізований період 2013 року найбільш збитковим був «Промінвестбанк» (-2,63 млрд грн), найбільш прибутковим – «Приватбанк» (+1,73 млрд грн) [5].

З початку 2014 р. ситуація в банківській системі України стала дуже схожа на ситуацію початку 2009 р. Практично всі показники грошово-кредитного ринку України демонстрували спад. Водночас відбулось скорочення кредитування економіки – приблизно в такій самій пропорції, як і в січні 2009 р. (рис. 2). Це насамперед зачепило кредитування юридичних осіб, оскільки фізичні особи після 2009 р. так і не отримали належного кредитування.

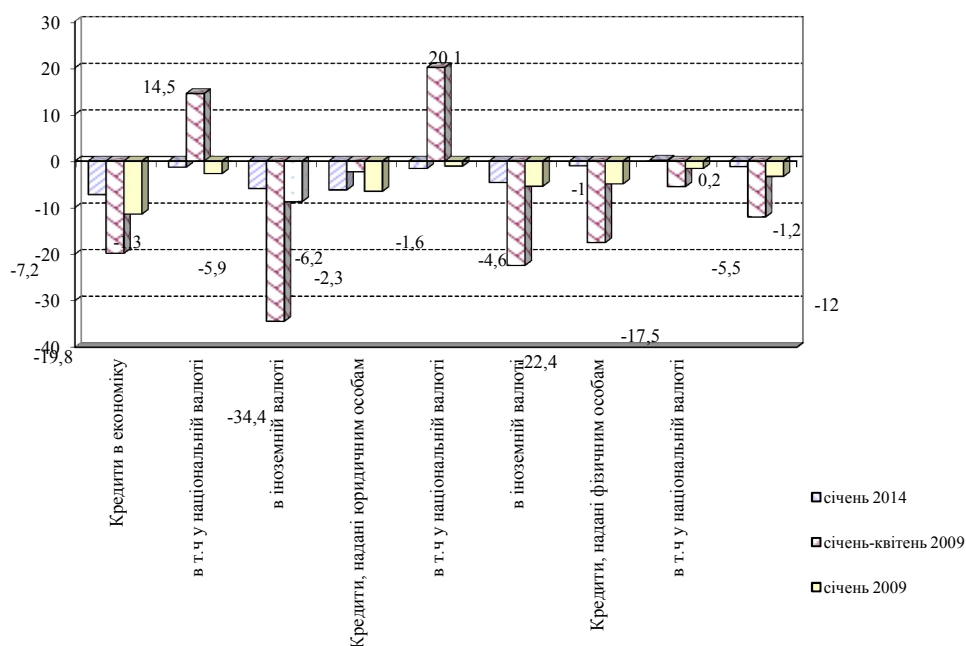

Рис. 2. Криза кредитування економіки України, млрд грн. [10].

Дослідження лише факторів, які чинять вплив на результативність організації банківської діяльності, є, на нашу думку, одностороннім. Не менш суттєвим чинником зовнішнього середовища впливу на

розвиток кредитної діяльності, який не залежить від безпосередньої діяльності банків на грошовому ринку, втім визначати перебіг кредитної діяльності, як ми вважаємо, може підприємницьке середовище. Вплив основних факторів несприятливого зовнішньоекономічного середовища спровокував виникнення нестабільності майже в усіх секторах економіки країни, причому банки намагалися мінімізувати власні втрати та недоотримані вигоди за рахунок власних клієнтів, що вже постраждали від впливу кризових явищ. У результаті цього вплив на суб'єкти господарювання виявився двобічним: з одного боку, вони зазнали втрат, що стали результатом їхньої основної діяльності, з іншого – зміна умов кредитних договорів призвела до того, що населення та підприємства повинні були відшкодувати банкам їх втрати. Це призвело до масового невдоволення політикою українських комерційних банків і спричинило нарощування обсягів проблемної заборгованості [12, с.311].

Отже, обов'язковим до врахування повинно бути й те, що показники стійкості та ефективності роботи банківської системи і темпи її розвитку визначальним чином залежать від швидкості відновлення реального сектора економіки, а фінансові можливості останнього – від банківського кредитування.

У контексті вищевказаного слід зазначити, що висока дохідність кредитної діяльності 2005-2008 роки дозволяла фінансовим установам заощаджувати на системах ризик-менеджменту. У результаті цього світова фінансова криза стала своєрідним переломним моментом для банків, які захопилися наданням кредитів, не задумуючись над можливістю їх повернення. Для банківів вважається припустимим число проблемних кредитів не більше 2-3 % від загального кредитного портфеля. За даними НБУ, частка «поганих» позик у кредитному портфелі банків у жовтні 2009 року становила 7,1 % (54,757 млрд грн), при цьому 2010 року обсяг проблемних кредитів зріс у три рази або на 36,742 млрд грн. За оцінками регулятора, з початку 2013 року, частка задоволеної заборгованості в загальному обсязі наданих банками кредитів знизилася на 1,2 п. п. - до 7,7 %, у тому числі в грудні - на 0,63 п. п..

Однак Міжнародне рейтингове агентство «Fitch» оцінює середню частку проблемних кредитів у загальному кредитному портфелі українських банків на рівні 34 %. Проблема виплат кредитів в умовах економічної кризи є однією з найбільш актуальних, особливо з урахуванням девальвації гривні та підвищення валютного курсу, в результаті чого підвищується ризик неповернень доларових кредитів. Наприклад: основну масу кредитів (53 %) було видано банками в доларах США у 2005-2008 роках завдяки привабливості відсоткових ставок для населення за стабільної національної валюти. Частка довгострокових кредитів населення у іноземній валюті сягає 95 % – це автокредити й іпотека[4].

Вищевказане дає підстави стверджувати, що нині вітчизняні банки звертають незначну увагу на розробку і впровадження стратегії розвитку. Причинами цього є нестабільність економіки, політична напруженість, прагнення уникнути додаткових витрат, необхідних для реалізації процесу стратегічного управління, незацікавленість акціонерів. Невиправдана ризикованість посилює загрозу падіння дохідності банківської діяльності внаслідок неповернення боргів, невиплати відсотків, а перебільшена обережність знову ж таки не дає змоги використати багато які прибуткові можливості.

Зрозуміло, що на ринку банківських послуг за останні десятиріччя змінились пріоритети: від кількісних характеристик банківського обслуговування до якісних показників банківських послуг. Конкуренція всередині банківській системі характеризується інтенсивним розвитком, тому реалізація діяльності банків можлива лише при чіткому розумінні якості обслуговування, вимагає постійно аналізувати вимоги клієнтів, оперативно реагувати на зміни ринку банківських продуктів та послуг.

Вважаємо, що вітчизняна банківська система ще у докризовий період відчувала труднощі у забезпеченні стабільності та надійності, тому світова криза лише загострила наявні проблеми. Як правило, на ефективність кредитної діяльності банківських установ і фінансову стійкість банківської системи впливають такі фактори, як: нерентабельність багатьох підприємств-клієнтів банку; інфляція у грошово-кредитній сфері; нерозвиненість фондового ринку; коливання відсоткових ставок; неплатежі з боку клієнтів банку та підприємств; порушення фінансового законодавства [2, с. 42].

Отже, для підвищення ефективності кредитної діяльності потрібно виконати комплекс завдань: забезпечення прозорості діяльності банківських установ в Україні; підвищення стабільності умов функціонування банківської системи; запровадження системи об'єктивної оцінки кредитоспроможності позичальників; стимулювання розвитку довгострокового кредитування; приведення у відповідність нормативів та стандартів діяльності банківських установ до світових вимог; створення сприятливих пільгових умов для кредитування малого та середнього бізнесу; підвищення заходів щодо неповернення наданих кредитів; забезпечення диверсифікації банківських активів та ін.. Насамкінець вирішення вказаних завдань дозволить забезпечити належну фінансову стійкість банківської системи - з одного боку, а з іншого – сприятиме більш ефективному використанню кредитних ресурсів у виробничому секторі [3].

У сучасних умовах нестабільності важливим є те, що банки починають активно співпрацювати із страховими компаніями, що дає можливість мінімізувати кредитний ризик. На сьогодні практично кожен банк має мінімум одного або й кількох страхових партнерів. Відомо, що «Укрсоцбанк» викупив страхову компанію «Оранта» і заснував «Укрсоцстрах», «Укрсиббанку» підпорядковується «Український

страховий альянс». Загалом консолідація страхових компаній із банківським сектором має значні позитивні моменти, а саме:

- по-перше, нині в міжнародній практиці страхові поліси продають не тільки страхові компанії, а й комерційні банки. Залучивши до фінансової корпорації страхову компанію учасники отримують додаткові переваги: страхова компанія розширює коло своїх клієнтів через клієнтську базу банку, які мають постійні потреби у страхових послугах, а банківська установа розширює власну інфраструктуру і напрацьовує схеми швидкого, якісного та комплексного обслуговування клієнтів, використовуючи переваги від співпраці;
- по-друге, фінансові корпорації за рахунок консолідації не тільки банківського капіталу, а й інших фінансових установ мають, окрім традиційних переваг (акумуляування значних фінансових ресурсів, диверсифікація ризиків тощо), ще й додаткові, а саме: підвищені адаптаційні можливості до впливу нестабільності зовнішнього середовища, стійкість до ринкових коливань, створення нових видів банківських послуг.

Цілком очевидним є те, що така співпраця банків із страховими компаніями дозволить вирішити вкрай важливе питання підвищення ефективності кредитної діяльності банківських установ, а відтак і сприятиме досягненню належного рівня фінансової стійкості усїєї банківської системи[8].

Аналіз досвіду провідних країн світової спільноти дозволяє дійти висновку, що економічне зростання й забезпечення ефективних умов для стабільного розвитку економіки, покращення соціального захисту та добробуту населення можливе лише за умови ефективного розвитку банківського сектору економіки, насамперед у частині провадження виваженої кредитної політики, що слугує основою результативності банківської діяльності.

Проведене дослідження сучасного стану кредитної діяльності в Україні, а також аналіз багатьох наукових праць дозволили виробити пропозиції, спрямовані на удосконалення кредитної діяльності банківських установ, а саме: 1) посилити державне регулювання кредитної діяльності банківських установ; 2) стимулювати залучення грошових вкладів шляхом забезпечення державних гарантій; 3) удосконалити законодавчу базу; 4) встановити пільги банкам, які кредитують реальний сектор економіки; 5) посилити контроль за використанням коштів рефінансування; 6) стимулювати банки до вкладень у довгострокові цінні папери.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Підсумовуючи вищевикладене, слід підкреслити, що фінансова стійкість банківської системи залежить від фінансового стану кожного банку. Крім того, можна зробити висновок, що банківська система України поки що не відіграє відчутної ролі в забезпеченні економічного зростання та розвитку реального сектору економіки країни. Нині в економічному середовищі України вкрай важливо відновити призначення банків як фінансових посередників грошового ринку, основними завданнями яких є ефективний перерозподіл грошових ресурсів у суспільстві та сприяння розширеному відтворенню.

Беззаперечно, що питання взаємозалежності кредитної діяльності банківських установ та фінансової стійкості банківської системи України потребує подальшого теоретичного опрацювання, метою якого повинно бути напрацювання напрямів оптимізації кредитної діяльності банків та підвищення її ефективності. Ґрунтовні науково-прикладні дослідження можуть проводитись у таких напрямках: формування банками адекватної кредитної діяльності ресурсної бази; оптимізація відсоткової політики при реалізації кредитних послуг з метою забезпечення належної дохідності банківської діяльності – з одного боку, а з іншого – сприяння до залучення кредитних ресурсів суб'єктів економіки на виробничі та споживчі цілі; напрацювання належного інструментарію щодо нейтралізації негативного впливу кредитного ризику в частині управління ним тощо.

Загалом стан невизначеності та зовнішніх загроз, обумовлює необхідність переосмислення ведення банківського бізнесу в Україні, відновлення визначальної ролі банківських установ як фінансових посередників грошового ринку.

Список літератури

1. Бюлетень Національного банку України – 2012. –№ 2 [Електронний ресурс] / Національний банк України. - Режим доступу: www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=110238.
2. Вовк, В. Я. Забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах кризи [Текст] / В. Я. Вовк, Ю. В. Дмитрик // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. - 2011 - №2. - С.42.
3. Джулай, В. О. Забезпечення стійкості банківської системи України : напрямки та перспективи. [Електронний ресурс]/ Збірник тез та доповідей 23-24 травня 2013 року. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2013/01/24/358122/>.
4. Міжнародне рейтингове агентство Fitch [Електронний ресурс]. – Режим доступу: newsradio.com.ua/.../Fitch-p-dtverdilo-negativn.
5. Національне рейтингове агентство «Рюрік» [Електронний ресурс] / – Режим доступу: rurik.com.ua.

-
6. Основні показники діяльності банків України: [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
 7. Офіційний сайт НБУ: [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
 8. Соловей, Н. В. Взаємодія страхових компаній та комерційних банків [Електронний ресурс] / Н. В. Соловей. - Страхова справа. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppri/2011_29/Solovey.pdf.
 9. Стельмах, В. С. Енциклопедії банківської справи України [Текст]: посібник/ В. С. Стельмах.- К.: Молодь ін Юре, 2001. - 352 с.
 10. Стратегічні оцінки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kuchma.org.ua/ico/assessment/>.
 11. Сутність банківських послуг, їх відмінності від операцій [Електронний ресурс] / Національний банк України. - Режим доступу: www.rusnauka.com/7_NND.../42743.doc.htm.
 12. Шульженко, Г. М. Управління кредитним ризиком у контексті забезпечення та збереження фінансової стійкості комерційних банків [Текст] / Г. М. Шульженко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2012. – Вип. 36. – С. 311.

References

1. (2012). *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 2. Retrieved April 15, 2014, from : www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=110238.
2. Vovk, V. Y. & Dmytyk, Y. V. (2011). *Ensuring financial stability of the banking system in crisis. Scientific Bulletin: Finance, banks, investment*, 2, 42.
3. Dzhulay, V. A. (2013). *Ensuring stability of the banking system of Ukraine: trends and prospects*. Retrieved April 15, 2014, from : <http://www.epravda.com.ua/publications/2013/01/24/358122/>.
4. *International rating agency Fitch*. (2014). Retrieved April 15, 2014, from : newsradio.com.ua/.../Fitch-ptverdilo-negativn.
5. *National Rating Agency "Rurik"*. (2014). Retrieved April 15, 2014, from : rurik.com.ua.
6. *Key indicators of banks in Ukraine*. (2014). Retrieved April 15, 2014, from : <http://bank.gov.ua>.
7. *NBU official website*. (2014). Retrieved April 15, 2014, from : <http://bank.gov.ua>.
8. Solovey, N. V. *Interaction insurance companies and commercial banks*. (2011). *Insurance business*. Retrieved April 15, 2014, from : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppri/2011_29/Solovey.pdf.
9. Stelmach, B. C. (2001). *Encyclopedia of Banking Ukraine*. - Kyiv.: Youth Jure.
10. *Strategic assessment*. (n.d.). Retrieved April 15, 2014, from : <http://www.kuchma.org.ua/ico/assessment/>.
11. *The essence of banking services, as distinct from the operations*. (n.d.). Retrieved April 15, 2014, from : www.rusnauka.com/7_NND.../42743.doc.htm.
12. Shulzhenko, G. M. (2012). *Credit risk management in the context of providing and preserving financial stability of commercial banks. Problems and prospects of the banking system of Ukraine*, 36, 311.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2014 р.